

Розділ 3. ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ ТА СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Калашнікова Є. Д., Мацола М. М.

РОЛЬ І МІСЦЕ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ В СИСТЕМІ ВСІХ МІГРАЦІЙНИХ ПЕРЕМІЩЕНЬ НАСЕЛЕННЯ, ЇЇ ЕКОНОМІЧНІ І СОЦІАЛЬНІ НАСЛІДКИ

Розглянуто сутність, причини та основні тенденції трудової міграції в системі міграційних переміщень населення в умовах перехідної економіки. Проаналізовано види трудових міграцій населення, їх класифікацію, вплив на формування і розвиток національного та регіонального ринку праці. Сформульовано напрями вдосконалення міграційних трудових процесів як важливого фактора збалансування попиту та пропозиції робочої сили.

Трудові міграції, які відбуваються внаслідок нерівномірного економічного і соціального розвитку як регіонів держави, так і різних країн, є завжди процесом географічним за формою свого вияву (оскільки проходить територіальна зміна місця застосування праці) та соціально-економічним за змістом, бо має місце причинно-наслідкова залежність. Трудові міграції в Україні були й надалі залишаються одними із наймасовіших серед усіх видів територіального переміщення населення. Однак міграції робочої сили в Україні від часу її державної незалежності та за умов перехідної економіки суттєво відрізняються від тих, що мали місце в роки тоталітарного політичного режиму та адміністративної (державної) економіки.

Теорія трудової міграції, її роль та місце в системі всіх міграційних переміщень населення України вважається фахівцями як один із найбільш детально вивчених та узагальнених напрямів досліджень міграцій населення. Слід зазначити, що теоретичні основи сутності та ролі трудової міграції, її чинників та генезису висвітлені у багатьох працях українських та зарубіжних вчених. Однак переважна більшість з них в Україні присвячені вивченню доринкового періоду, умов адміністративно-командної економічної системи і потребують розробки нових методологічних засад та радикального переосмислення з позицій можливого їх використання в соціально-орієнтованій ринковій економіці,

принципово нових умовах господарювання. Це передусім стосується міграційного руху працересурсного потенціалу країни, що передбачає тепер нове бачення становища трудового індивідуума у сфері зайнятості, котра пов'язана з конкуренцією, свободою і добровільністю вибору сфери суспільнокорисної діяльності, правом територіальної переміни місця праці із застосуванням своїх умінь, навичок, трудового досвіду у відповідності до власного професійно-кваліфікаційного рівня. Вказані положення стосуються трудових міграційних переміщень населення як всередині регіонів країни, так і міжрегіональної трудової міграції робочої сили, а також зовнішніх трудових міграційних потоків населення, обсяги яких у зв'язку з високим рівнем зайнятості мешканців особливо зросли в Україні за останні п'ять-шість років, значно розширилась їх географія.

Вивчення та усвідомлення закономірностей і наслідків, ролі та місця трудової міграції починається і встановлення і визначення її наукової сутності. На думку окремих фахівців, "трудові (економічні) міграції - це міграційні переміщення, які здійснюються індивідами відповідно до панівних в даній ГСЛ (географічній спільності людей) норми міграційної поведінки, з метою підвищення рівня життя на основі більш вигідного використання робочої сили (власної або члена сім'ї)" [1, 19]. На наш погляд, з цим визначенням О.В. Позняка не можна погодитися, надто, в тій частині, що стосується відповідності трудових міграційних переміщень індивідумів панівним нормам міграційної поведінки в даній територіальній спільності людей. Відомо, що норми міграційної поведінки або міграційна активність є різною серед населення великих, середніх чи малих міст, приміських зон, недалеко розташованих сільських населених пунктів чи гірських сіл як в окремому, так і в інших регіонах країни, адже жителі міських поселень відзначаються більшою міграційною рухливістю, ніж мешканці віддалених сіл чи гірських посе-

лень. У той же час міграції до міста з сільської місцевості збільшуються пропорційно з дефіцитом трудових ресурсів у найближчих містах.

Тобто не панівні норми міграційної поведінки даної територіальної спільності людей визначають міграційну активність робочої сили, а головним чином економічні та спеціальні чинники, які на конкретному історичному етапі економічного розвитку та розміщення продуктивних сил країни чи регіону можуть змінюватися, посилюючи або стримуючи трудову міграційну активність населення.

Територіальні відмінності в соціально-економічному розвитку районів та областей України, зумовлюючи різний рівень життя населення, є також причиною значних трудових міграційних переміщень людей. Адже інтенсивність прояву, спрямованість та якісний склад трудових міграційних потоків, частка мігрантів у трудових ресурсах, чинники, що впливають на трудову міграцію в окремих регіонах та місцях виходу і входу трудових мігрантів значно відрізняються від факторів, характерних для інших регіонів. Це пояснюється різним рівнем їх економічного розвитку, територіальною диференціацією, структурою населення, природно-географічними умовами, національно-побутовими особливостями тощо.

Перехід економіки України та її регіонів від адміністративно-командної системи до ринкових відносин в умовах політичної нестабільності та розбудови правової держави спричинив жорстку економічну кризу та стрімке падіння життєвого рівня населення. А тому пошук шляхів виходу економіки з кризового стану вимагає не тільки глибокого вивчення і усунення причин, що призвели до скорочення обсягів виробництва, появи значної кількості безробітних, високих темпів інфляції, але й визначення нових підходів до вирішення проблем підвищення ефективності господарювання.

Серед цих проблем чільне місце займають трудові ресурсні питання, формування і функціонування ринку праці, управління зайнятстю населення, регулювання трудових міграційних процесів. Трудові міграції мешканців значною мірою впливають на ефективність та раціональне використання працересурсного потенціалу як в цілому по Ук-

раїні, так і в її окремих регіонах. Проте внутрішньорегіональні відмінності в розвитку і розміщенні продуктивних сил, у рівнях життя різних соціально-психологічних територіальних груп населення, а також демографічні, природні, соціально-психологічні та адміністративно-правові чинники й обмеження в окремих регіонах посилюють, а в інших стримують міграційну рухомість трудових ресурсів, інтенсивність її перерозподілу між районами, селами і містами, між сферами зайнятості та галузями господарського комплексу. Однак і в умовах глибокої економічної кризи та високого рівня безробіття (за окремими даними понад 7 млн. осіб) трудова міграція як така, тобто переселення за робочими місцями, усередині України та в її регіонах ще не склалася. Основною причиною цього є відсутність необхідних законодавчих актів і механізму регулювання трудових міграційних процесів, слабка інформаційна база та організаційно-фінансове забезпечення.

На нашу думку, трудову міграцію населення можна визначити як рух, переселення та переміщення на постійній або тимчасовій основі носіїв робочої сили і працересурсного потенціалу в регіональному, національному та міждержавному міграційному просторі з метою забезпечення відповідного економічного циклу відтворення та власних потреб трудових мігрантів. Крім того, сутність трудової міграції полягає в реалізації права людини на одержання більш високої винагороди за свою працю, яка є адекватною якості її робочої сили та її освітнім і професійно-кваліфікаційним характеристикам, причому не тільки в межах країни (внутрішньорегіональний та міжрегіональний рівень), але і на іноземному підприємстві, фірмі чи установі (міждержавний рівень), оскільки загальноприйняті норми міжнародної співпраці передбачають створення умов для вільного переміщення робочої сили.

Щодо видів трудових міграційних переміщень населення, то розрізняють трудові міграції, які здійснюються у межах країни (внутрішні) та поза її кордонами (зовнішні або міждержавні). Щодо внутрішніх трудових міграцій населення, то вони розділяються на ті, що проходять усередині адміністративних областей (внутрішньорегіональні) або між областями (регіонами) - міжрегіо-

нальні. Внутрішні трудові міграції носять як організоване, так і неорганізоване (індивідуальне) переміщення трудових ресурсів, вони можуть бути як добровільними, так і примусовими. За періодичністю переміщень трудові міграції всередині країни бувають постійними і тимчасовими. До постійних відносяться стаціонарні, при яких проходять зміни місця постійного проживання (переселення) за трудовими мотивами та маятникові щоденні трудові поїздки громадян, а до тимчасових - короткострокові (тривалістю від 6 місяців до 1 року) та сезонні (2-3 місяці), які здійснюються переважно на міжрегіональному рівні, а також вахтові трудові міграції, які проходять як усередині областей (від 1-2 до 6 днів) так і між регіонами (до 1 місяця).

Характеризуючи зовнішні трудові міграції населення слід зазначити, що за територіальним охопленням можна виокремити внутріконтинентальні (європейські) та міжконтинентальні. За тривалістю міждержавні трудові міграційні переміщення поділяють на постійні, які пов'язані з виїздом на постійне місце проживання до інших країн за трудовими мотивами, та тимчасові або зворотні. До тимчасових зовнішніх трудових міграцій відносяться довгострокові, середньострокові, короткострокові, а також сезонні та вахтові. За принципом легальності (а він стосується винятково міждержавних трудових міграцій) зовнішні трудові міграції можуть бути легальними та нелегальними. За способом реалізації вони бувають організованими, які здійснюються за наймом на підставі трудового договору (контракту) між українськими громадянами та іноземними роботодавцями або в межах виконання договорів (укладених між українськими і закордонними суб'єктами господарської діяльності) на виконання певного обсягу робіт або послуг на території іноземної держави та неорганізованими (груповими або індивідуальними).

Слід зазначити, що останнім часом популярною стала класифікація зовнішніх трудових міграцій за статусом мігрантів. Так, зокрема, Р. Епплярд групує такі категорії учасників міждержавних трудових міграційних переміщень:

1) особи, котрі переїжджають на постійне проживання;

2) трудові мігранти, які прибувають на

роботу за контрактом (на термін дії контракту);

3) висококваліфіковані спеціалісти - працівники транснаціональних компаній та спільних підприємств, які за характером діяльності переїзять з країни в країну;

4) нелегальні трудові мігранти;

5) особи, що шукають політичного притулку, біженці [2, 19].

Названі категорії мігрантів враховуються при розробці міграційної політики держави, яка встановлює специфічні принципи, підходи та комплекс дій щодо кожної з груп. Тому подана типологія міграцій є досить зручною для працівників урядових структур, політиків, законодавців. Однак вона виявляється зовсім непридатною для економічного аналізу міграційних процесів, оскільки не розкриває глибинних причин переміщень, надає обмежені можливості оцінки їх демографічних та економічних наслідків. За логікою, наприклад, прибуття групи мігрантів з другої категорії (працівники-контрактники) не повинно суттєво вплинути на тривалий демографічний розвиток ні країни-реципієнта, ні країни-донора, оскільки ці мігранти мають повернутися по закінченні терміну контракту. Насправді ж є чимало випадків, коли тимчасова міграція закінчується утвердженням на новому місці, і, по суті, є безповоротною, тобто переселенням (залишенням) на постійне проживання в даній країні.

Принагідно варто зазначити, що соціально-економічний аналіз здійснюється з метою виявлення рушійних сил трудових переміщень населення, мотивації задіяних у цьому процесі осіб, визначення взаємозв'язків трудової міграції з іншими компонентами суспільного розвитку, оцінки впливу результатів трудових міграційних явищ на демографічний розвиток, соціально-економічну ситуацію в Україні. Актуальним також залишається дослідження ролі та участі трудової міграції на регіональних і національному ринках праці, в інтеграції на ринки праці країн ближнього та дальнього зарубіжжя, її вплив на рівень життя переважної більшості населення країни, попередження його зубожіння.

Нині особлива увага міграційних соціально-економічних досліджень зосереджується на оцінці перспектив розвитку міграційних процесів та прогнозуванні їх майбутніх тен-

денцій, на переміщенні індивідів у просторі, викликаних бажанням підвищити рівень добробуту вигіднішим використанням своєї робочої сили. Будучи носіями людського капіталу (розумових здібностей, професійних знань та навичок, отриманих через освіту та практичний досвід), такі мігранти входять у процес виробництва матеріальних благ та платних послуг у місцях (регіоні та країні) прибуття. Водночас існує необхідність вивчення процесу трудових міграцій у всіх його різновидностях, оскільки трудові переміщення мас людей, незалежно від того, якими чинниками вони викликані, змінюють ситуацію на ринках праці і впливають на економічний розвиток. Навіть особам, прибулим як біженці, також необхідні засоби існування на новому місці і вони теж намагатимуться продати свою робочу силу. Та й взагалі переселення дітей, пенсіонерів, інвалідів або дієздатних осіб, які з тих чи інших причин не бажають реалізувати свою трудову активність, мають економічні наслідки, оскільки все населення, будучи активним споживачем матеріальних та духовних благ, значною мірою безпосередньо впливає на виробництво.

Трудова міграція виступає власне як сукупність окремого міграційного потоку, який формується під впливом соціальних, демографічних факторів, менталітету трудових мігрантів. Аналіз статистичних даних засвідчує, що протягом 1960-1990 рр. напрями і структура трудових міграційних потоків в Україні, яка перебувала в складі колишнього СРСР, визначалися і підтримувалися економічною політикою, що передбачала постійне зростання робочих місць у містах. Радянська імперсько-колоніальна економічна політика щодо більшості регіонів України призвела не тільки до вичерпання багатих мінеральних та сировинних ресурсів (нафта, вугілля, газ, калійна сіль, сірка, ліс та інші) і високого рівня забруднення довкілля у зв'язку з розміщенням виробництв металургії, енергетики, хімічної та інших галузей важкої індустрії в унікальних рекреаційних зонах та в місцях з високою щільністю населення і населених пунктів, але й стала причиною виникнення інших гострих соціальних проблем, однією із яких є постійна, трудова маятникова та сезонна міграції. Ці проблеми з розвитком продуктивних сил

весь час ускладнювались, оскільки міністерствам і відомствам, які реально володіли матеріальними ресурсами та фінансовими коштами, було вигідно без виділення додаткових капітальних вкладень для будівництва житла, а також дошкільних, побутових установ та інших закладів соціально-культурного призначення в промислових центрах, залучати дешеву робочу силу з приміських зон та сільської місцевості на роботу до міст. Так, протягом 1961-1989 рр. міграційний приріст міського населення в Україні становив 7,6 млн. осіб, а міграційне зменшення чисельності сільських жителів 6,6 млн. осіб, тобто основним джерелом формування мешканців міста за всі роки екстенсивного економічного розвитку був міграційний приріст за рахунок сільського населення, частка якого в середньому по Україні становила 50,2 відсотка [3, 55-56].

Хоча міграційні процеси в Україні за часів перебування її в складі СРСР і справляли суттєвий вплив на формування і забезпечення потреб в трудових ресурсах, проте основним чинником динаміки обсягу пропозиції робочої сили в цей час на рівні найбільш продуктивних статево-вікових груп населення виступав природний рух, тобто природний приріст населення. В сучасних умовах спостерігається стійка тенденція до зниження сили впливу цього фактора на динаміку чисельності робочої сили. Визначальним вже є, й протягом усього періоду економічної реформи та переходу економіки на ринкові засади залишатиметься дія економічних чинників.

Однак у 70-80 роки вклад міграцій в динаміку обсягу робочої сили в окремих регіонах був досить значним. Це передусім стосувалося основних промислових регіонів України - Донбасу, Придніпров'я і найбільш промислових центрів Харкова, Києва, Одеси, Львова та ряду інших. Важливе значення міграційних процесів полягає в забезпеченні робочою силою вугільної, металургійної, хімічної та ряду інших галузей промислового виробництва. До речі, реалії сьогодення передбачають реструктуризацію вугільної промисловості та закриття нерентабельних, збиткових шахт, що неминуче викличе масове вивільнення працівників цієї галузі, а вирішити проблему їхнього працевлаштування без зміни при цьому місця проживання практично неможливо.

Виходячи з передбачуваної кількості працівників, що вивільнюються та членів їх сімей, очікувана цифра населення, що потенційно вимушене мігрувати, становитиме у вугільній промисловості не менше 0,5 млн. осіб що становить майже 1 відсоток населення України [4, 382]. Розв'язання цієї проблеми в найближчій перспективі вимагає виділення чималих бюджетних асигнувань, здійснення соціально-економічних заходів та їх реалізації як з боку центральних і галузевих економічних органів, так з боку органів управління соціально-економічним розвитком у даних регіонах.

В умовах реформи соціально-економічної системи та переходу економіки України до ринкових відносин зростає роль міграції як чинника формування, розвитку та регулювання ринку праці, засобу підтримання регіонально-галузевих пропорцій та збалансованості трудових ресурсів. Міграційні процеси в ринковому середовищі, як і дотепер, зумовлені об'єктивними соціально-економічними факторами та регіональними особливостями України. Трудові міграції населення (як внутрішні, так і зовнішні) змінюють якісні та кількісні характеристики робочої сили в регіоні, виконують функції демографічного та демоекономічного інвесторів у регіони та країни-реципієнти і, навпаки, спричиняють постаріння населення та погіршення якісного складу працересурсного потенціалу у країнах та регіонах-донорах. Сьогодні міграція значною мірою впливає на формування та розвиток національного і регіонального ринків праці, підтримання рівноваги між попитом та пропозицією робочої сили, інтеграцію з ринками праці в країнах ближнього та дальнього зарубіжжя.

Протягом 1998 р. у зв'язку зі зміною місця роботи в Україні поміняло своє постійне проживання 145333 осіб з яких 41010 осіб були внутрішньорегіональними трудовими мігрантами, 88461 осіб із-за зміни місця роботи переїхали на постійне місце проживання до інших регіонів України, а 11561 громадян України через трудові мотиви емігрували на постійне місце проживання до інших країн, причому, 10120 осіб виїхали до країн СНД та Балтії, а 1441 осіб – до країн далекого зарубіжжя. Серед тих, хто емігрував за трудовими мотивами найбільше виїхало до Російської Федерації (8991 осіб), Білорусії

(492 осіб), Молдови (448 осіб), Ізраїлю (420 осіб). Німеччину (282 осіб), США (265 осіб). Серед закономірностей, які регулюють розвиток трудових міграційних процесів у ринковому середовищі найстійкішими є пріоритетність економічних чинників у формуванні як внутрішньо-регіональних, міжрегіональних, так і особливо зовнішніх трудових міграційних потоків.

Характеризуючи місце і роль трудової міграції в системі всіх міграційних переміщень населення України як усередині областей і переїзду до інших регіонів держави, так і виїзді за кордон на постійне проживання за останні два роки (1997-1998 рр.) приходимо до висновку, що основними сполучками цього здебільшого ставили родинні обставини (54,1 відсотка), зміни місця роботи (12,8 відсотка) та виїзд на навчання (14,0 відсотків) (див. табл. 1). Чимало у складі мігрантів було дітей (14,7 відсотка), які переїздили разом з батьками, перебиралися на постійне місце проживання в інші області України через зміну місця праці. Серед інших причин міграції слід назвати складну екологічну ситуацію у зв'язку з аварією на Чорнобильській АЕС за якими 4982 особи поміняли місце постійного помешкання, з яких 4373 особи змінили місце проживання у межах країни, а 609 особи емігрували до інших країн. Варто відзначити і те, що серед вибулих до інших країн за 1997-1998 рр. 683 особи мали статус біженців, а 1823 особи – реабілітованих. Цікавою видається та обставина, що найвищою є питома вага осіб, котрі поміняли місце проживання у зв'язку зі зміною місця роботи серед міжрегіональних мігрантів (у 1997 році вона становила 18,4 відсотка, а в 1998 році – 18,1 відсотка) та серед емігрантів, які переїхали на постійне проживання до країн СНД і Балтії, де частка тих, хто емігрував з трудовими мотивами, становила у 1997 році 15,3 відсотка, а в 1998 році – 13,8 відсотка.

Найменшою була частка осіб, які емігрували за трудовими мотивами до країн далекого зарубіжжя: у 1997 році цей показник відбивав 5,1 відсотка, у 1998 році – 4,4 відсотка.

Для сучасних міграцій трудових ресурсів нашої держави характерною є зміна спрямованості та інтенсивності міграційних потоків, як в Україні загалом, і в її регіонах, зокрема.

Розподіл мігрантів у 1997-1998 рр. за причинами переїзду, осіб

Роки	Потоки міграцій	Всього	в тому числі за причинами:																
			зміна місця роботи	навчання	в зв'язку з вв'язтю на ЧАЭС	за родинними обставинами	лікування (догляд за хворими)	опікування	складна екологічна ситуація	відпочинок	вдбування строку покарання	біженці	новорення реабілітованих	дтн з в'язками	інші причини	не вказано причини			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17			
	Всі потоки	930025	123726	125100	2124	497513	5100	1123	664	177	12889	384	1009	140495	18130	1291			
	в тому числі:																		
1997	Внутрішньорегіональна міграція	423047	43910	75407	1366	228926	2746	705	194	93	0	14	142	63624	5403	517			
	Міжрегіональна міграція	303381	55979	45056	661	148737	1293	276	223	37	0	11	26	42221	8427	433			
	Міждержавна міграція (країни СНД та Балтії)	139010	21206	4006	70	85037	963	129	125	34	0	17	15	24844	2371	193			
	Міждержавна міграція (країни далекого зарубіжжя)	51675	2631	931	27	34813	98	13	122	13	0	342	826	9782	1929	148			
	Всі потоки	913915	111983	133250	1692	499449	5321	1313	502	165	11762	343	1115	130279	15772	969			
	в тому числі:																		
1998	Внутрішньорегіональна міграція	447291	41010	81353	1102	250575	3095	805	188	84	0	8	103	63498	4922	458			
	Міжрегіональна міграція	305553	55111	47790	506	152820	1373	284	133	40	0	11	30	39332	7797	326			
	Міждержавна міграція (країни СНД та Балтії)	99237	13653	3148	51	62673	740	114	63	33	0	5	13	17132	1496	116			
	Міждержавна міграція (країни далекого зарубіжжя)	50049	2209	959	33	33381	113	20	118	8	0	319	969	10294	1557	69			
Разом за 1997-1998 рр.	Всі потоки міграцій	1843940	235779	258350	3816	996962	10421	2436	1166	342	24651	727	2124	270774	33902	2260			

Джерело: Дані Державного комітету статистики

Ці зміни, по-перше, можна пояснювати тим, що в два-три рази зменшилися обсяги щоденних потоків трудової мятникової міграції до великих та найбільших міст України, міських агломерацій Донбасу і Придніпров'я, а також до областей Західного регіону України-Львівської, Івано-Франківської, Закарпатської, Тернопільської та Чернівецької, де вона, трудова мятникова міграція, відзначалась високою інтенсивністю. По-друге, практично припинився за трудовими мотивами масовий відплив та переселення сільських жителів до міст, а натомість має місце переорієнтація міграційних потоків населення з міських поселень у сільську місцевість. По-третє, у декілька разів виростили обсяги сезонної трудової міграції та зовнішніх трудових поїздок населення за кордон.

За окремими даними нині понад 7 мільйонів наших співвітчизників з більшою або меншою періодичністю працюють за кордоном, а 14 мільйонів пов'язують свої трудові орієнтири з ринками праці країн близького та далекого зарубіжжя [5, 76]. Наприклад, з областей Карпатського регіону: Львівської, Закарпатської, Івано-Франківської та Чернівецької областей на тимчасові роботи за кордон щорічно виїздить близько 700 тис. особи, що становить майже п'яту частину трудових ресурсів цього регіону [6, 21]. Ці дані підтверджуються результатами обстеження домашніх господарств та трудових ресурсів з питань економічної активності населення, яке проводилось в областях Західноукраїнського регіону Так, з 1939 вибірково опитаних осіб у жовтні 1997 р. в Закарпатській області 378 осіб або 19,5 відсотка працювали за кордоном. Більшість із них (40, 2 відсотка) були працевлаштовані у Росії, 17,5 відсотка - у Чехії, значна частина (12,7 відсотка) працювали в східних та центральних областях України. Цікавим видається той факт, що 74 особи (3,8 відсотка) із 1939 опитаних їздять за кордон з дрібним товаром, тобто здійснюють дрібну, так звану, «човникову» торгівлю. Причому з цією метою 13,5 відсотка їздять за кордон з міських поселень і 85,6 відсотка - з сільської місцевості. В Російській Федерації у 1997 р. лише чисельність довгострокових трудових мігрантів і частково вахтовиків з України становила понад 1,2 млн. осіб [7, 35].

Якщо раніше учасниками трудових міграцій населення за межі України були в основному представники прикордонних областей, то зараз за рубежем нашої країни на тимчасових, сезонних роботах в іноземного роботодавця (за наймом і у межах договорів підряду) працюють особи, що представляють практично всі регіони держави. Масштаби і напрями трудової міграції безпосередньо відбиваються на кількісних та якісних характеристиках робочої сили, збалансованості ринку праці. На жаль, статистичний облік осіб, які емігрують за кордон і, особливо на тимчасові, сезонні роботи, не дає адекватних даних. Суттєві похибки відзначають у більшості країн, навіть там, де діють реєстри населення. А тому оцінити обсяги та інтенсивність зовнішньої трудової міграції населення України в повному обсязі неможливо, оскільки статистичний облік тих, хто виїжджає на роботу за кордон, не налагоджений. Більше того, за твердженням спеціалістів очікувати налагодження статистичного обліку тут у найближчому часі годі сподіватися. [8, 131]. Ось чому оцінити чисельний склад зовнішніх трудових мігрантів з України дуже проблематично, оскільки узагальнена інформаційна база з цього питання по суті відсутня. Згідно з даними державної статистичної звітності лише чисельність офіційно зареєстрованих громадян України, які тимчасово працювали за наймом і у межах договорів підряду за кордоном, за січень-грудень 1996 р. склала 11,8 тис. осіб, у 1997 р. – 18,7 тис. осіб, а у 1998 р. – 24,4 тис. осіб. Чисельність громадян України, які тимчасово працювали за кордоном протягом 1996-1998 рр. за умовами найму та в межах договорів підряду, як в цілому по Україні, так і в областях наводиться в *табл. 2*.

З числа громадян України, які тимчасово працювали за кордоном в 1996 р. майже 10 тис. осіб (84,4 відсотка) здійснювали це в країнах далекого зарубіжжя. При цьому найбільша кількість осіб працювала в Греції (4,9 тис. осіб), Кіпрі (2,4 тис. осіб.) в Польщі (0,6 тис. осіб). А серед громадян, які були зайняті в країнах СНД, – 1,8 тис. осіб (98,8 відсотка загальної чисельності) працювали в Росії. Найбільш поширеними сферами прикладання праці були транспорт і зв'язок – 8,5 тис. осіб (71,8 відсотка), промисловість – 1,4 тис. осіб (12,2 відсотка) та будівництво –

Таблиця 2

Розподіл зовнішніх трудових мігрантів України, які тимчасово працювали протягом 1996-1998 рр.
в іноземного роботодавця за територіями вибуття

№ п/п	Найменування областей України	1996 р.			1997 р.			1998 р.		
		Всього числі:		Всього зовнішніх трудоуних мігрантів	Всього числі:		Всього зовнішніх трудоуних мігрантів	Всього числі:		Всього зовнішніх трудоуних мігрантів
		працевлашт овані за наймом	зайняті в межах договорів підряду		працевлашт овані за наймом	зайняті в межах договорів підряду		працевлашт овані за наймом	зайняті в межах договорів підряду	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1.	АР Крим	765	88	677	1078	573	505	1896	987	909
2.	Вінницька	244	48	196	222	181	41	125	125	-
3.	Волинська	-	-	-	43	43	-	168	168	-
4.	Дніпропетровська	180	3	177	18	10	8	147	75	72
5.	Донецька	146	82	64	246	246	-	614	614	-
6.	Житомирська	-	-	-	8	8	-	-	-	-
7.	Закарпатська	220	108	112	1922	1497	425	2979	2549	430
8.	Запорізька	9	9	-	24	24	-	42	42	-
9.	Івано-Франківська	1048	13	1035	801	144	657	337	159	168
10.	Київська	484	484	-	603	603	-	271	271	-
11.	Кіровоградська	-	-	-	18	18	-	46	46	-
12.	Луганська	35	35	-	45	45	-	116	116	-
13.	Львівська	610	412	198	800	658	142	1871	1584	287
14.	Миколаївська	398	133	265	272	138	133	218	218	-
15.	Одеська	7607	7480	127	11253	11206	47	13080	13061	19
16.	Полтавська	31	31	-	88	88	-	204	204	-
17.	Рівненська	4	4	-	65	65	-	84	84	-
18.	Сумська	-	-	-	1	1	-	24	24	-
19.	Тернопільська	-	-	-	336	336	-	618	618	-
20.	Харківська	7	7	-	254	254	-	887	887	-
21.	Херсонська	-	-	-	320	320	-	514	514	-
22.	Хмельницька	25	25	-	122	58	64	98	98	-
23.	Черкаська	-	-	-	110	110	-	35	35	-
24.	Чернівецька	2	2	-	92	65	27	33	33	-
25.	Чернігівська	1	-	1	-	-	-	-	-	-
	Всього по Україні	11816	8964	2852	18741	16692	2049	24397	22512	1885

Джерело: Дани Міністерства праці та соціальної політики України

1,1 тис. осіб (9,3 відсотка). Серед осіб, які мали роботу за кордоном у 1996 р. 86,6 відсотка – чоловіки, в т.ч. більше половини (51 відсоток) були у віці 28-40 років.

Серед тих, що здійснювали у 1997 р. тимчасові трудові поїздки за кордон згідно з офіційною статистикою в країнах СНД працювало 1555 осіб (8,3 відсотка), а в країнах далекого зарубіжжя 17186 осіб. (91,7 відсотка). Більша частина з них працювала в Греції (5702 осіб.), Чехії (3287 осіб), Ліберії (1859 осіб), Багамах (1660 осіб), Росії (1552 осіб), Польщі (797 осіб), Ізраїлі (575 осіб), Німеччині (497 осіб), Кіпрі (472 осіб), США (353 осіб). Як і в 1996 р. серед зовнішніх трудових мігрантів переважали чоловіки (87 відсотків) та особи у віці 28-40 років (45,1 відсотка). За видами діяльності найбільше працювало на транспорті – 12002 осіб (64 відсотки), в будівництві – 2979 осіб (16 відсотків), в промисловості – 1840 осіб (9,8 відсотка).

В 1998 р. із закордонних трудових мігрантів найбільша кількість працювала в Греції (7317 осіб), Чехії (6225 осіб), Росії (1508 осіб), Кіпрі (1188 осіб), Швейцарії (933 осіб), Великобританії (748 осіб), Німеччині (644 осіб), Франції (710 осіб), Багамах (1267 осіб), Ліберії (838 осіб). Більшість із зовнішніх трудових мігрантів (93,2 відсотка) працювали в країнах далекого зарубіжжя. Щодо розподілу громадян України, які тимчасово трудилися за кордоном на територіях (країнах) прибуття протягом 1996-1998 рр., то ці дані висвітлені в таблиці 3.

Найбільш поширеними сферами прикладання праці були транспорт та зв'язок і, зокрема, морський транспорт – 15240 осіб (62,5 відсотка), будівництво – 5026 осіб (20,6 відсотка), промисловість – 2021 осіб (8,3 відсотка), сільське і лісове господарство – 863 осіб (3,5 відсотка) Серед тих, хто мав роботу за кордоном 76,8 відсотка – це чоловіки, в тому числі майже половина із них (49,2 відсотка) була у віці 28-40 років. За тривалістю роботи 6696 осіб (29,7 відсотка) працювали на умовах трудового договору тривалістю до 6 місяців, 14995 осіб (66,6 відсотка) – терміном від 6 місяців до 1 року, 512 осіб (22,8 відсотка) – від 1 до 2 років, 101 особа. (4,5 відсотка) – від 2 до 3 років і 207 осіб (9,2 відсотка) працювало за кордоном на тимчасових роботах тривалістю від 3 і більше років. Найбільше офіційно зареєстрованих

зовнішніх трудових мігрантів за 1998 р. які тимчасово працювали за кордоном було в Одеській області (13080 осіб), Закарпатській (3979 осіб), Львівській (1871 осіб), Харківській (887 осіб), Тернопільській (618 осіб), Донецькій (614 осіб), Херсонській (887 осіб) та Івано-Франківській (327 осіб) областях.

Щодо територій формування інтенсивності та спрямованості потоків зовнішньої трудової міграції у 1998 р., то слід зазначити, що найбільш обширною є географія зовнішніх трудових зв'язків осіб (вони проживають в Одеській області), які працювали у 32 країнах усіх континентів.

Зовнішні трудові мігранти, які проживають в Автономній Республіці Крим працюють у 17 країнах світу: ті що живуть в Херсонській області – в 6 країнах, а мешканці м. Києва працюють у 5 країнах. З 887 офіційно зареєстрованих зовнішніх трудових мігрантів Харківщини 885 осіб працювало у Росії, з 2979 трудових мігрантів Закарпаття майже всі (2778 осіб) працювали в Чехії, а інші 201 особа у Словаччині, трудові мігранти з Львівської області в переважній більшості (1556 осіб) працювали у Чехії, а решта в Польщі (192 особи) та Молдові (123 особи). У Чехії, наприклад, в 1998 р. на тимчасових роботах працювало 6225 осіб які проживають у 23 областях України, у в Росії чисельність трудових мігрантів з України складала 1508 осіб, які проживали в 15 областях.

Проте офіційні дані про зовнішню трудову міграцію серйозно недооцінюють навіть легальну міграцію, в чому можна впевнитися, ознайомившись з дозволами на роботу, країни, що їх видають. Наприклад, у кінці 1996 р. в Чехії було зареєстровано 42100 дійсних дозволів на роботу для українських громадян, а багатьом іншим були видані ліцензії на бізнес. Згідно з даними Федеральної міграційної служби Росії в 1996 році тут працювало 282,2 тис. осіб іноземної робочої сили, у тому числі 145,6 тис. чол. працюючих представляли країни СНД, з яких 98,7 тис. осіб або 67,8 відсотка були громадянами України [7, 35].

Щодо нелегальної міграції, то вона є ще набагато більшою. Нелегальна трудова міграція з країн Центральної та Східної Європи, у тому числі й з України, останнім

Таблиця 3

Розподіл зовнішніх трудових мігрантів України, які тимчасово працювали протягом 1996-1998 рр.
за наймом та в межах договорів підряду за країнами прибуття

№ п/п	Найменування країни	1996 р.			1997 р.			1998 р.		
		В тому числі:		Всього зовнішніх трудоових мігрантів	В тому числі:		Всього зовнішніх трудоових мігрантів	В тому числі:		
		працевлаш- товані за наймом	зайняті в межах договорів підряду		працевлаш- товані за наймом	зайняті в межах договорів підряду		працевлаш- товані за наймом	зайняті в межах договорів підряду	
1	2	4	5	6	7	8	9	10	11	
1.	Всього, гол	8964	2852	18714	16692	2049	24397	22512	1885	
2.	з них: в країні СНД в тому числі в:	355	1488	1555	826	729	1651	1583	68	
3.	Молдови	-	21	3	-	3	143	123	20	
4.	Росії	354	1467	1552	826	726	1508	1460	48	
5.	в інших країнах, всього в тому числі в:	8609	1364	17186	15866	1320	22746	20929	1817	
6.	Австралії	56	-	-	-	-	-	-	-	
7.	Австрії	-	-	23	23	-	-	-	-	
8.	Болгарії	100	100	49	49	-	11	11	-	
9.	Великобританії	119	-	236	236	-	748	748	-	
10.	Греції	4286	643	5702	5218	484	7317	6519	796	
11.	Єгипті	-	27	-	-	-	-	-	-	
12.	Ізраїлю	271	16	575	275	-	261	261	-	
13.	Іспанії	-	-	6	-	6	57	23	34	
14.	Італії	-	-	-	-	-	73	73	-	
15.	Кіпрі	2418	-	472	472	-	1188	1188	-	
16.	Латвії	-	-	-	-	-	1	1	-	
17.	Німеччині	141	-	497	497	-	644	644	-	
18.	ОАЕ	-	-	121	121	-	248	248	-	
19.	Польщі	376	234	797	564	233	208	131	77	
20.	Словаччині	59	36	42	9	33	230	205	25	
21.	США	75	-	353	353	-	379	331	48	
22.	Туреччині	37	17	155	148	7	258	258	-	
23.	Угорщині	17	-	38	38	-	2	2	-	
24.	Франції	2	-	23	23	-	25	25	-	
25.	Чехії	343	189	3287	2745	542	6225	4973	763	
26.	Швейцарії	-	-	71	71	-	933	933	-	

Продовження таблиці 3

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
27.	Швейцарії	-	-	-	-	-	-	1	1	-
28.	Алжирі	-	-	-	1	-	1	-	-	-
29.	Нідерландах	36	36	-	73	73	-	158	158	-
30.	Індії	1	-	1	1	1	-	45	45	-
31.	Ірані	193	157	36	162	161	1	224	152	72
32.	Ліберії	309	309	-	1859	1859	-	838	838	-
33.	Мальті	10	10	-	376	376	-	95	95	-
34.	Японії	142	78	64	21	21	-	6	6	-
35.	Багамах	-	-	-	1660	1660	-	1267	1267	-
36.	В'єтнамі	-	-	-	57	57	-	6	6	-
37.	Йемені	-	-	-	20	20	-	-	-	-
38.	Монако	-	-	-	83	83	-	-	-	-
39.	Лівані	-	-	-	8	8	-	4	4	-
40.	Намібії	-	-	-	9	9	-	-	-	-
41.	Сауд. Аравії	-	-	-	55	55	-	67	67	-
42.	Кубі	-	-	-	22	22	-	-	-	-
43.	Ірландії	-	-	-	208	208	-	710	710	-
44.	Норвегії	-	-	-	-	-	-	63	63	-
45.	Панамі	-	-	-	7	7	-	11	11	-
46.	Сент-Вісенті	-	-	-	-	-	-	154	154	-
47.	Сінгапурі	-	-	-	2	2	-	2	2	-
48.	Сірі	-	-	-	2	2	-	2	2	-
49.	Кореї	-	-	-	-	-	-	2	2	-
50.	Новій Зеландії	-	-	-	13	1	12	151	151	-
51.	Танзанії	-	-	-	-	-	-	8	8	-
52.	Мавританії	-	-	-	-	-	-	5	5	-
53.	Данії	-	-	-	-	-	-	2	2	-
54.	Гонконзі	-	-	-	-	-	-	111	111	-
55.	Марокко	-	-	-	-	-	-	1	1	-
56.	Нігерії	-	-	-	-	-	-	5	5	-
57.	Лівії	61	61	-	81	81	-	-	-	-
58.	Маврикію	-	-	-	17	17	-	-	-	-

Джерело: Дані Міністерства праці та соціальної політики

часом набула глобальних масштабів. Ця проблема виявилась досить гострою. Її складність обумовлена тим, що Україна виявилась не готовою ні законодавчо, ні організаційно до її розв'язання. Нелегальна трудова міграція супроводжується розширенням сфери тіньової економіки, підвищенням рівня безробіття серед місцевого населення, зростанням кримінальної напруженості, непоодинокими конфліктами за робочі місця між місцевим населенням і зовнішніми трудовими мігрантами. Адже особи, які прибули в країну з метою заробітку на незаконних підставах, не мають юридичного та соціального захисту. Вони змушені погоджуватися на будь-яку роботу – сезонну, важку і небезпечну, тарифні ставки, що встановлюються їм, значно нижчі, від тарифних ставок запроваджених громадян своєї країни. Такого тимчасового працівника закордонний роботодавець звільняє без попередження, оскільки він не може оскаржити це рішення, бо порушує законодавство країни де тимчасово перебуває [9, 48].

Окрім того, становище нелегальних трудових мігрантів складне. Згідно з деякими дослідженнями, вони нерідко вимушені працювати протягом тривалого часу та за шкідливих умов праці, мають обмежений або зовсім не мають доступу до медичної допомоги і соціального захисту, не захищені від низької оплати праці, звільнення, професійних травм, хвороб тощо. Нелегальні мігранти часто експлуатуються роботодавцями, за них дають хабарі особам або фірмам, що організовують їх нелегальну зайнятість за кордоном, вони страждають від рекету за місцем роботи та проживання. Ці факти підтверджуються результатами соціологічно-демографічного дослідження трудової і сезонної міграції населення Закарпатської області, що проводилось у 1997 році за сприяння Міжнародної Організації Міграції і яким було охоплено шляхом анонімного опитування 715 закордонних трудових мігрантів. У ході даного обстеження було виявлено, що в обмін на вищу винагороду за працю і поліпшення матеріального благополуччя сімей мігрантів (це відповіло відповідно 74 відсотка і 72 відсотка респондентів), трудові мігранти мали працювати протягом 12 годин на день (в середньому в країнах СНД) і 11,2 години в інших країнах.

88 відсотків респондентів оцінювали свою роботу як важку або дуже важку і 85 відсотків як таку, що потребує: дуже низького інтелектуального рівня, хоча освітній рівень мігрантів був досить високим. Багато респондентів хотіли б поліпшення умов їх перебування за кордоном і бачили вихід в міжкультурних угодах, які б розширювали можливості працевлаштування за кордоном і в той час захищали трудових мігрантів від низької зарплати, неадекватного робочого навантаження та забезпечували нормальні умови праці і перебування за кордоном у відповідності з національним законодавством країни, яка приймає робітників. Вони також хотіли б бути захищеними від рекету на робочому місці і під час їх проїзду додому.

Можливість отримання роботи за кордоном з одного боку розглядається як додатковий засіб пом'якшення ситуації із безробіттям в Україні та необхідна умова підвищення власного та членів родини добробуту. Більше того, для чималої кількості закордонних мігрантів в сучасних умовах це ще є своєрідним способом власного виживання та своїх сімей [10, 20]. Адже багато наших співвітчизників змушені їхати працювати за кордон у зв'язку з важким економічним становищем та неможливістю знайти собі придатну роботу в своєму краї чи в межах країни. Має значення і той факт, що навіть на самих низькокваліфікованих і неprestижних роботах за кордоном трудові мігранти отримують у декілька разів вищу зарплату, ніж вони могли б заробити вдома. Висока інтенсивність трудової міграції за кордон, (як легальної, так і особливо нелегальної) пояснюється не тільки високим рівнем незайнятості та безробіття працересурсного потенціалу в міських поселеннях та сільській місцевості, але й тим, що багато спеціалістів та фахівців не бажають отримувати мізерну зарплату за висококваліфіковану працю, яка ще й до того по декілька місяців взагалі не виплачується.

З іншого боку, позитивним також є і те, що досвід роботи українських громадян в економічно розвинутих країнах Західної Європи та Америки сприятиме підвищенню їх професійно-кваліфікаційного рівня, створенню додаткових умов впровадження в Україні сучасних технологій та організації виробництва, залученню іноземних інвес-

тищій, а також розвитку ділової активності і підприємництва, створенню спільних підприємств [11, 297]

Вирішальний вплив на формування як регіональної, так і міждержавної специфіки різновікових груп трудових ресурсного потенціалу справляє освітній та професійно-кваліфікаційний рівень. Міграційні процеси не лише змінюють загальний обсяг пропозиції робочої сили на регіональних та ринках праці країн близького і далекого зарубіжжя, але й впливають на її якість через неоднакову участь в трудових міграційних потоках індивідумів з різними якісними характеристиками і в першу чергу освітньо-професійними. Рівень освіти трудових мігрантів значно вищий, ніж усього населення, що бере участь в міграційних процесах, і це особливо притаманне зовнішнім трудовим мігрантам – громадянам України, які працюють тимчасово на сезонних роботах за наймом або в межах договорів підряду у закордонного роботодавця (див. табл. 4).

Аналіз статистичних даних засвідчує, що з 24397 громадян України, які працювали в 1998 р. за наймом та в межах договорів підряду у закордонного роботодавця 10295 чол. Або 42,2 відсотка мали повну вищу та базову вищу освіту, 31,2 відсотка середню спеціальну, 26,4 відсотка середню і лише 0,2 від-

сотка зовнішніх трудових мігрантів були з початковою освітою. Рівень вищої освіти тимчасово працюючих в країнах далекого зарубіжжя був набагато вищим (44,3 відсотка), ніж в тих, хто працював на сезонних роботах в країнах СНД (13,0 відсотків).

Щодо осіб, які здійснюють трудові переміщення в середині регіонів то тут майже половина від існуючої різниці в освітньому рівні між мігрантами і місцевими жителями забезпечується завдяки відмінностям у віковій структурі як чоловічої, так і жіночої статі. Міжрегіональні відмінності рівня освіти мігрантів значно менші, ніж постійного населення, а відмінності між прибулими та вибулими за рівнем освіти незначні навіть на тлі територіальної диференціації даного показника для будь-якої з цих категорій мігрантів. Отже характерною для міграційних процесів України зараз є тенденція до еміграції висококваліфікованих фахівців різних галузей народного господарства, науки і техніки, освіти та охорони здоров'я, культури та мистецтва, іншими словами інтелектуального потенціалу, який є одним із найважливіших аспектів якості робочої сили. А тому і криза міграції населення в Україні нині знаходить своє відображення передусім у зростанні трудової обумовленості міграцій населення, стрімкому зростанні потужних

Таблиця 4

Розподіл громадян України, які тимчасово працювали за кордоном в 1998 р. за рівнем освіти

Чисельність трудових мігрантів, працевлаштованих за наймом та в межах договорів підряду	Всього, чол	З них за рівнем освіти							
		Повна і базова вища		Середня спеціальна		Середня		Початкова	
		чол.	%	чол.	%	чол.	%	чол.	%
Всього	24397	10295	42,2	7605	31,2	6454	26,4	43	0,2
в тому числі працювали:									
в країнах СНД	1651	214	13,0	1112	67,3	325	19,7	-	-
в країнах далекого зарубіжжя	22746	10081	44,3	6493	28,5	6129	27,0	43	0,2

Джерело: Дані Міністерства праці та соціальної політики України

зовнішніх потоків трудових мігрантів, значному впливі інтелектуального потенціалу країни за кордон.

Сучасна модель соціально-демографічної структури міграції як певний вияв теперішнього соціально-економічного розвитку зможе сформуватися лише після широких економічних і соціальних перетворень у країні, що спричиняють зміну доходів та структури зайнятості населення. А тому в нинішніх умовах економічна політика держави і її міграційна політика мають передбачити призупинення економічної кризи та спаду виробництва. Нарощування економічного потенціалу як України в цілому, так і її регіонів. Зокрема, підвищення рівня зайнятості та життєвого рівня населення, захист національного та регіонального ринків праці, здійснення соціально-правового захисту і внутрішніх, і зовнішніх трудових мігрантів.

На нашу думку, з подоланням жорсткої економічної кризи, розвитком і вдосконаленням ринкових відносин в Україні, основним чинником збалансування попиту та пропозиції робочої сили будуть трудові міграційні процеси, тобто і за умов перехідної економіки всі міграційні трудові переміщення населення вирішальною мірою залежатимуть від заново створених робочих місць.

1. Позняк О. Трудова міграція як соціально-економічний процес // Проблеми міграції. – 1998. № 4. – С. 15-21.

2. Этлярд Р. Нынешняя миграционная ситуация, тенденции и перспективы // Материалы семинара «Миграции и миграционная политика». – М., 1993. С. 19-31.

3. Піскун О., Прибиткова І., Волович В. Міграційна ситуація в Україні // Політична думка. – 1996. – № 2-3. – С. 45-72.

4. Дробот Я.В. Реструктуризация угольной промышленности Украины и проблема миграции населения // Материалы міжн. наук.-практ. конф. "Управління трудовими ресурсами: проблеми і перспективи розвитку". – Хмельницький, 1997. – С. 382-384.

5. Васильченко В., Петрова Т. Потрібна самостійна міграційна політика // Віче. – 1997. – № 7. – С. 70-77.

6. Романюк М.Д. Регулювання міграцій – вимога сьогодення // Універсум. – 1998. – № 7-8. – С. 19-22.

7. Сярий С. Трудова міграція громадян України до Російської Федерації та її вплив на українсько-російські відносини // проблеми міграції. – 1999. – № 1. – С. 34-37.

8. Хомра О.У. Орієнтація сільського населення України на працю за кордоном // Демографічні дослідження. Вип. 18. – К.: Ін-т економіки НАН України, 1996. – С. 130-142.

9. Дашук В.М. Європа вивчає проблеми трудової міграції // Україна: аспекти праці. – 1999. – № 2 – С. 48-49.

10. Шепотько Л., Гудзинський С. Трудові ресурси села: сучасна ситуація, нові аспекти мислення // Україна: аспекти праці. – 1996. – № 2-3. – С. 20-22.

11. Леонтенко О.М. Сучасні проблеми еміграції робочої сили // Материалы міжн. наук.-практ. конф. "Управління трудовими ресурсами: проблеми і перспективи розвитку". – Хмельницький, 1997. – С. 296-298.

The role and Place of Labour Migration in the system of all Migration Movements of the population, its Economic and social Results.

The degree, reasons and basic tendencies of labour migration in the system of all Migration Movements of the population is the period of transferring economy are considered.

The types of labour migrations the population, their classification, influence the forming and development of the national and regional labour market are analyzed.

Directions of the improvement of important factor of the balanced support and demand of the working power are formulated.

Рубліков А. В., Кончак Ю. С.

СУЧАСНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРИРОДНОГО РУХУ НАСЕЛЕННЯ ІВАНО-ФРАНКІВЩИНИ

Висвітлюються важливі демографічні тенденції у регіоні, характерні для 1990-х рр. – початку 2000-х рр. Зокрема, проаналізовано народжуваність, смертність, характер поширення і поглиблення депопуляції, внутрішньо-регіональні особливості демографічних процесів.

Вже досить тривалий час на Івано-Франківщині – однієї з областей, що входить до

складу регіону Українських Карпат, спостерігається дуже несприятлива тенденція погіршення демографічної ситуації. У цьому зв'язку виникає об'єктивна необхідність активізації демографічних досліджень, а значить й поглиблення наукових знань щодо характеру та інтенсивності змін у демографічних процесах і структурах, особливостей життєдіяльності та відтворення населення прикарпатського краю. Такого роду дослід-